

Situace bretonského jazyka a národnostního uvědomování v Bretani

Situation of the Breton Language and National Consciousness in Brittany

Lucie Javůrková

Provozně ekonomická fakulta ČZU v Praze, Kamýcká 129, 165 21 Praha-Suchdol
Email: l.javurkova@gmail.com

Abstract

This paper is focused on Breton identity, its historical development and specific ethnic differences from the majority population. A significant part deals with the Breton language from a historical and current point of view. The article is based on primary and secondary data which were obtained from field research in Brittany. Despite intolerance and repression from France, the Breton minority has remained unique until today. In the 20th century, repressions from the French state caused denial of identity by Bretons themselves. These repressions had a negative effect especially on the regional Celtic language which is considered an endangered language.

Keywords

Brittany, national consciousness, Breton language, Bretons, national minority, language revival

Klíčová slova

Bretaň, národnostní uvědomování, bretonština, Bretonci, národnostní menšina, revitalizace jazyka

Úvod

Článek pojednává o bretonské menšině, jež žije v regionu Bretaň. Region se nachází na severozápadním francouzském poloostrově. Bretonská menšina si dodnes uchovala specifické prvky vlastní identity, přestože byla v minulosti utlačována francouzským státem. Represe a intolerance ze strany většiny měly za následek popírání bretonské identity i v řadách samotných příslušníků menšiny. Důležitou součástí bretonské identity je keltský jazyk, kterým v současnosti hovoří kolem 200 000 mluvčích. Bretonština je tak řazena mezi vážně ohrožené jazyky.

Metodologie

Studie vychází z kvalitativního výzkumu, který byl proveden v rámci pětiměsíčního studijního pobytu v Bretani, jenž proběhl v první polovině roku 2015. Primární data byla získána především prostřednictvím polostandardizovaných rozhovorů, které byly zaznamenávány na kameru a diktafon. Výzkum byl uskutečněn především v hlavním městě Rennes a poté i v Praze s Bretonci, kteří přijeli studovat či pracovat do Prahy. Z větší části byly rozhovory prováděny s lidmi, kteří se aktivně zajímali o bretonskou kulturu. Rozhovory tak probíhaly s ředitelkou bretonské mateřské školy *Diwan*, profesorem vyučujícím bretonštinu na univerzitě či členy bretonské hudební skupiny. Výzkum se také opírá o metodu pozorování, jež byla uplatněna především na bretonských kulturních akcích a při návštěvě organizací podporující bretonskou identitu a bretonský jazyk.

Stručná historie Bretaně a její postavení v rámci Francie

Pravděpodobnou teorií příchodu keltského obyvatelstva do Bretaně je migrace Keltů v 6. až 8. století z oblasti dnešního Cornwallu a Walesu, kteří s sebou přinesli keltský jazyk a křesťanství. Během středověku probíhala snaha ovládnutí Bretaně a otázka vztahu mezi Bretaní a Francouzskou monarchií stále podněcovala konflikt. Bretaňské vévodství bylo zodpovědné francouzskému králi. Nicméně Bretaň stále odolávala francouzské dominanci a z velké části i francouzským vlivům. Francie byla zaneprázdněna svým největším rivalem, Anglií, díky němuž se nemohla tolik soustředit na ovládnutí Bretaně. Na konci 15. století se mladá bretaňská vévodkyně Anna provdala za francouzského krále Karla VIII. V průběhu raného novověku a až do 17. století stále nebyla Bretaň ekonomickou jednotkou integrovanou do Francie.^{1,2}

V první polovině 16. století došlo k formálnímu vytvoření unie mezi Bretaní a Francií, přestože se Bretaň stala součástí Francie, zachovala si určitou autonomii. Západní část Bretaně si uchovala venkovský charakter, zatímco východní část Bretaně byla více ovlivňována francouzskými vlivy. Ke konci 18. století docházelo stále k větším represím ze strany francouzské republiky. Bretaň ztrácela svá privilegia i vlastní parlament. Úpadek textilního průmyslu v 19. století vyvolal obrovské vlny emigrace Bretonců, jejichž cílem se stala především Paříž. Během 1. a 2. světové války bylo mnoho Bretonců zabito ve válkách a některá z bretonských měst byla značně poničena. V roce 1941 došlo k administrativnímu

¹ *Brittany and its history*. [online] Région Bretagne. [cit. 20. 2. 2017]. Dostupné z: http://www.bretagne.bzh/jcms/prod_189639/fr/brittany-and-its-history

² GEMIE, Sharif. *Brittany, 1750-1950, The Invisible Nation*. Cardiff: University of Wales Press, 2007. s. 17-22.

oddělení Loire-Atlantique i s doposud hlavním městem Nantes. V 70. letech se Bretaň stala cílem imigrantů a počet obyvatel začal opět stoupat.^{3,4}

Informátoři se shodli na tom, že se jejich situace v rámci Francie určitě zlepšila, ale stále není ideální a je potřeba na ní neustále pracovat. Většina informátorů byla pro větší regionální autonomii. Někteří uvedli, že v Paříži stále panuje negativní pohled na Bretonce. Dle jiných je bretonská kultura ve Francii vnímána poměrně pozitivně. Nicméně se stále objevují stereotypní představy o Bretani a jejích obyvatelích, například že v Bretani každý den prší nebo že jsou Bretonci alkoholici.

Vývoj národní identity

Už z pohledu na mapu Francie je patrná geografická izolovanost regionu Bretaň, což může být považováno za jeden z důvodů nepovedené nacionalistické integrace ze strany Francie. Mezi další důvody se může řadit nedostupnost, za kterou stojí lesy, vřesoviště, kamenné útesy a divoké řeky. Bretaň si stále udržuje určitou resistenci a vlastní identitu spojenou s regionální kulturní tradicí.

Udržet si alespoň určité autonomní postavení nebylo pro Bretaň ležící vedle větších a silnějších mocností vůbec jednoduché. Posměšky snášeli Bretonci už v průběhu pozdního středověku. Dokonce již ve 13. století vznikla pařížská fraška zesměšňující Bretonce. Bretonská národní identita procházela v průběhu svého vývoje značnými výkyvy. V 19. století vnímali Bretonci svou vlastní identitu a byli národnostně uvědomělí. Etnicky mířený humor se objevoval i v průběhu 19. století a přetrval až do dnešní doby. Bretonci byli považováni za hloupý, troufalý, špinavý, venkovský, zaostalý a promiskuitní národ, který holduje alkoholu. Bretonci nemluvili nebo mluvili neohrabaně francouzsky a bretonština byla zesměšňována a brána za podřadný jazyk. V současnosti jsou prodávány pohlednice, suvenýry a potisky s humornými stereotypními představami. Stereotypy zahrnují vtipy o menhirech, tradičních bretonských čepcích, alkoholu, gastronomii či o neustálém bretaňském dešti.⁵

Zájem o dědictví propukl společně se zrodem moderního nacionalismu v 19. století a důsledkem útlaku ze strany francouzského státu. Bretonci se začali obracet ke své historii, prehistorickým monumentům, keltské kultuře a bretonštině. Na druhé straně stála unitární

³ *Brittany and its history*. [online] Région Bretagne. [cit. 20. 2. 2017]. Dostupné z: http://www.bretagne.bzh/jcms/prod_189639/fr/brittany-and-its-history

⁴ BODLORE-PENLAEZ, Mikael, HENRY, Lionel, MARAIS, Pierre-Emmanuel. *Bretagne, les questions qui dérangent*. Fouesnant: Yoran embanner, 2014. s. 20–21, 34–35.

⁵ LE COADIC, Ronan. *Tout est bon dans le Breton*. Ethnologie française, Presses Universitaires de France, 2012. s. 1-12. Dostupné z: <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-00731788>

Francie, pro kterou byl od francouzské revoluce jazyk, kultura a identita esenciálním elementem francouzského národa. Resistence Bretaně bývá někdy připodobňována ke slavné komiksově postavě Asterixe a jeho nikdy nedobyté galské vesnice.⁶

Na počátku 20. století propukla snaha vymanit se z vesnického způsobu života, který byl Bretonci brán jako překážka osobního rozvoje. Tento negativní trend zahrnoval i potlačení mateřského jazyka. Snaha sociálního postupu zahrnovala zamíření vstříc modernitě a osvobození v podobě života ve městě. Po 2. světové válce došlo k zrychlení procesu a potlačování prvků bretonské identity, například bretonského jazyka. Společně s kulturní revitalizací kolem roku 1970 následovalo opětovné uvědomění a pozitivní vnímání vlastní identity ze stran Bretonců, což přetrvává až do současnosti.^{7, 8, 9}

Nyní je situace menšiny samozřejmě lepší než v průběhu 20. století. Evropská unie podporuje ochranu menšin, politika na ochranu menšin je ale převážně v rukou daného státu. Francouzský stát prosazuje rovnost, nicméně zanedbává kulturní diference. V současnosti bretonskou menšinu a bretonštinu toleruje, avšak stále příliš nepodporuje. V roce 1999 Francie podepsala Evropskou Chartu regionálních či menšinových jazyků, dodnes však nedošlo k její ratifikaci. Bretonští aktivisté patří mezi jedny z nejaktivnějších evropských minorit, co se týče kontaktu s evropskými institucemi. Bretonská menšina požaduje především uznání bretonštiny a vlastní identity.¹⁰

V mnoha regionech Evropy uvědomujících si vlastní regionální identitu lze nalézt politické strany požadující větší autonomii či nezávislost. Mezi takové regiony patří Katalánie, Baskicko, Skotsko, Wales nebo například Flandry v Belgii. Ve Francii se jedná o Bretaň, Korsiku nebo Alsasko, nicméně hlavní francouzské politické strany nedávají těmto regionálním nebo separatistickým stranám příliš politického prostoru.

Etnodiferenční znaky

Bretonská identita je spojena se specifickou historií regionu, geografickým vymezením a také s keltskými kořeny. Samotná bretaňská krajina má osobitý ráz, pro který jsou typické kamenné útesy a vřesoviště. K utváření krajiny přispěl také silný vítr a okolní moře. Někteří

⁶ GEMIE, Sharif. *Brittany, 1750-1950, The Invisible Nation*. Cardiff: University of Wales Press, 2007. s. 49-53.

⁷ LE COADIC, Ronan. L'identité bretonne, situation et perspectives, In: Élégot, Fañch (éd.). *Bretagne: Tud ha Bro*, 2002. s. 3-4.

⁸ GEMIE, Sharif. *c. d.* s. 184-188.

⁹ FORTIER, David H. *Chapter 3, Breton Nationalism and Modern France: The Permanent Revolution*.

Amherst: University of Massachusetts, 2008, [cit. 8. 2. 2017]. Dostupné z:

http://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=anthro_res_rpt9

¹⁰ CREPAZ, Katharina. *The Impact of Europeanization on Minority Communities in "Old" Member States: Italy and France*. [online]. University of Innsbruck, 2014. [cit. 28. 2. 2017]. Dostupné z:

<http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2014/Crepaz.pdf>

informátoři tak uváděli, že pro Bretonce je typická náklonnost k přírodě. Pro Bretaň jsou charakteristické i megalitické stavby, menhiry a dolmeny. Nejnavštěvovanějším místem s neolitickými menhiry je Carnac nacházející se v departamentu Morbihan. Region je spojen i s mnoha mýty a legendami, které vyprávějí například o bretonských hrdinech nebo dobách krále Artuše. Artušovské legendy jsou zasazeny především do magického lesa Brocéliande.

Pocit sounáležitosti

Bretonskou národnostní menšinu jako celek spojuje pocit sounáležitosti. Informátor Jean-Baptiste, který nemluví bretonsky a ani se aktivně nezajímá o bretonskou kulturu, uvedl: *„Jsme jakási komunita, cítím spojitost s lidmi z Bretaně. Rádi si řekneme, že jsme Bretonci, a máme tak něco společného.“* Pocit sounáležitosti nemusí být spojen s místem narození či s předáváním bretonství po generace. *„Člověk se může stát Bretoncem, pokud miluje Bretaň. To je názor většiny Bretonců, 67 % Bretonců si to myslí“*, dodává další informátor Ronan, profesor na univerzitě. V některých případech se dokonce *noví* Bretonci zajímají o místní kulturu více než ti, kteří se v Bretani narodili. Takovým příkladem je informátorka Lea, která žije v Rennes sedm let a její bretoňská identita byla vytvořena bez předešlé rodinné tradice. *„Bretaň mě dost zajímá, ráda tady bydlím, zajímám se o místní kulturu, chci ji poznávat. Jelikož tady bydlím, tak vnímám, poznávám a každodenně žiji v místní kultuře. Cítím se součástí bretoňské komunity a kultury, každý den ji také dotvářím a utvářím. Ale možná nejsem pravým Bretoncem, jelikož tady nemám své kořeny.“*

Organizace a akce podporující bretonskou kulturu

Kapitola uvádí příklady organizací rozvíjející bretonskou kulturu, a to především skrze akce a události, které jsou určeny pro zájemce o regionální kulturu. Uvedené organizace a kulturní akce jsou pouze příkladem, jelikož po celé Bretani jich lze nalézt mnohem více. Akce či festivaly zahrnují například divadelní hry, ukázkou tradičních tanců, koncerty, možnost zahrát si tradiční bretonské hry, poznávání místní historie, seznámení s regionálními jazyky a součástí může být i ochutnávka tradičních bretonských pokrmů.

Členem organizace Skeudenn Bro Roazhon¹¹, sídlící v hlavním městě Rennes, se může stát jakákoliv asociace podporující bretonskou kulturu. Skeudenn Bro Roazhon sdružuje a nabízí informace o bretonských organizacích zabývajících se tradiční muzikou a tancem, regionálními jazyky – bretonštinou a gallo –, festivaly či tradičním sportem. Oblíbenou

¹¹ Obrázek země Rennes

listopadovou bretonskou akcí je hudební festival *Yaouank*¹². Festival je pořádán v Rennes od roku 1999 a každoročně ho navštíví tisíce lidí. Informátorka, jež je zaměstnankyní Skeudennu uvádí: „*Spousta lidí si myslí, že bretonská muzika je stará, ale jsou i moderní způsoby jejího vyjádření. Na festivalu je vidět, že bretonština lze spojit s moderním životem, bretonština tak zní úplně jinak, jakoby orientálně. Na festivalu vystupuje například beat-boxová dvojice zpěváků Krismenn a Alem. To pak když vezmeš kamarády na Yaouank, tak jsou překvapeni, že to není jen něco starého, ale může to být i moderní.*“^{13,14}

Obrázek 1. Listopadový festival *Yaouank*.

Zdroj: Flickr. *Yaouank Photos Presse* by Skeudenn Bro Roazhon. Dostupné z: <http://bit.ly/flickr-2zg0poG>

Obrázek 2. Tradiční kroje a tanec na festivalu v Rennes.

Zdroj: Vlastní archiv, Rennes, květen 2015

Mezi další oblíbené bretonské akce patří *Fest Noz*¹⁵, který je součástí světového kulturního dědictví UNESCO¹⁶. Tyto bretonské večery se konají po celé Bretani každý týden za doprovodu tradiční bretonské hudby a tance. Při typickém bretonském tanci se lidé drží za malíčky a tancují dokola. Hudební kapelou může být například bretonská kapela *Bagad*. *Bagady* jsou kapely, které lze nalézt po celé Bretani, například i hlavní město Rennes má svůj *bagad*. Kapela hraje na bretonské nástroje, kterým se konkrétněji věnuje další kapitola.

Specifickou část tvoří organizace a akce podporující bretonskou identitu tím, že se zaměřují na podporu bretonského jazyka. Následující odstavce zahrnují příklady takových akcí a organizací. Známostou akcí, která se zabývá podporou bretonštiny je *Ar Redadeg*. *Ar Redadeg* je štafetový běh Bretani, který je organizován od roku 2008. V roce 2016 činila trasa 1 700 km. Inspirací byl běh *Korrika* pořádaný v Baskicku. Štafety se mohou zúčastnit jak jednotlivci, tak firmy či obce. Štafetou je vzkaz v bretonském jazyce, jenž slouží jako symbol předávání bretonštiny. Běhu se zúčastní tisíce lidí, kteří si své kilometry v běhu kupují.

¹² Mladí

¹³ ANAELLE, zaměstnankyně *Skeuden Bro Roazhon*. Osobní rozhovor. Rennes, březen 2015.

¹⁴ ANAELLE, zaměstnankyně *Skeuden Bro Roazhon*. Osobní rozhovor. Rennes, březen 2015.

¹⁵ Noční festival

¹⁶ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

Výtěžek je věnován na rozvoj bretonského jazyka, například na provoz škol Diwan. Celá akce je doprovázena přednáškami, kurzy bretonštiny, koncerty a dalšími kulturními akcemi.^{17,18}

V roce 2000 iniciovala regionální správa Région Bretagne za podpory Ministerstva kultury vznik l'Office public de la langue bretonne¹⁹. Úkolem asociace se stala podpora bretonského jazyka, zaměřená především na bretonštinu jako prostředek komunikace a také na monitorování situace jazyka. K tomuto účelu má sloužit kampaň nazvaná *Ya d'ar brezhoneg*²⁰. Kampaň se rovněž snaží obohatit bretonštinu pomocí nabídky bilingvního vzdělávání jak pro dospělé, tak pro děti. Účastní se evropské sítě NPLD²¹, jež pracuje na poli lingvistické politiky a plánování napříč Evropou. V neposlední řadě se kampaň zajímá o budoucnost jazyka.^{22,23}

Bretonské symboly

Mezi jeden z hlavních symbolů bretonské identity patří bretonská vlajka Gwenn-ha-Du²⁴, která byla vytvořena v roce 1923 militantními aktivisty Morvanem Marchalem a Ronanem Klec'hem. Symboly v levém rohu představují *hermine*²⁵, jež byl emblémem Bretonského vévodství, a je tedy také jedním z bretonských symbolů. Symbolicky tak poukazuje na nejednotnost a odlišnost Bretaně v rámci francouzské historie. Devět proužků v bretonské vlajce zastupuje devět historických bretonských provincií, v nichž byla používána bretonština či jazyk gallo. Gwenn-ha-Du nezapře inspiraci vlajkou Spojených států, které byly na počátku 20. století ideálem svobody. V roce 1927 jednoduchost a symbolika vlajky vedla politickou stranu *Parti autonomiste breton*²⁶ k jejímu uznání za národní bretonskou vlajku. Od počátku sedmdesátých let se začala vlajka používat na koncertech, manifestacích, festivalech a při příležitosti dalších událostí.²⁷ V současnosti je vlajka brána jako důležitý symbol bretonské identity a lze na ni narazit v Bretani poměrně často – například na registračních značkách automobilů či v turistických obchodech na mnoha dárkových předmětech.

¹⁷ TŘESOHLAVÁ, Anna. *Revitalizace bretonštiny (vztah jazyka a identity u nové generace bretonsky mluvících)*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2011, s. 65.

¹⁸ *The race map*. [online] Ar Redadeg. [cit. 3. 2. 2017]. Dostupné z: <http://www.ar-redadeg.bzh/en/blog/article/the-race-map>

¹⁹ Úřad bretonského jazyka

²⁰ Ano bretonskému jazyku

²¹ Network to Promote Linguistic Diversity

²² *Les langues de Bretagne au quotidien*. [online] Région Bretagne. [cit. 26. 1. 2017]. Dostupné z: http://www.bretagne.bzh/jcms/c_13437/fr/breton-et-gallo-au-quotidien

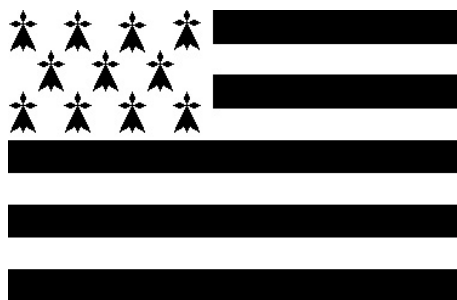
²³ *About us*. [online] The Network to Promote Linguistic Diversity (NPLD). [cit. 26. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.npld.eu/about-us/>

²⁴ Bílá a černá

²⁵ Hranostaj

²⁶ Autonomistická strana Bretaně

²⁷ BODLORE-PENLAEZ, Mikael, HENRY, Lionel, MARAIS, Pierre-Emmanuel. *Bretagne, les questions qui dérangent*. Fouesnant: Yoran embanner, 2014. s. 65.

Obrázek 3: Vlajka Gwenn-ha-Du

Zdroj: Breizheo.bzh. »Gwenn-ha-du«. Dostupné z: <http://breizheo.bzh/Blogz/index.php/2015/12/28/ban-niel-breizh-ar-gwenn-ha-du-drapeau-breton/>

*Bro Gozh ma Zadoù*²⁸ je píseň v bretonštině, jež je často považována za bretonskou národní hymnu. Slova napsal Frañsez Jaffrennou, nazývaný Taldir, v roce 1898. Hudba vychází z velšské hymny *Hen wlad fy nhadau* složené v roce 1856 Evanem Jamesem. Aktivisté se snaží více prosadit hymnu, a tak je zpívána bretonskými zpěváky na různých oblíbených akcích, například na fotbalových zápasech.²⁹

Jelikož je Bretaň jedním z keltských národů, patří mezi bretonské symboly i ty keltské. Keltským symbolem je *triskel*. Triskel se skládá ze tří spirál, které vychází z jednoho bodu. *Triskel* je motivem na špercích a dalších upomínkových předmětech. Dalším symbolem je keltský kříž, jenž se liší od křesťanského kruhem kolem kříže. Keltský kříž je spojován s druidy a keltskými tradicemi. Původní keltské přírodní náboženství spojené s druidy a mýty bylo nahrazeno s příchodem germánského obyvatelstva. Křesťanství zapustilo v Bretani své kořeny a po celé Bretani se nachází mnoho náboženské architektury. Specifikum Bretaně tkví v tzv. *pardons*, což jsou bretonské náboženské poutě, které si stále udržují tradici.³⁰

Tanec, hudba a hudební nástroje

Mezi tradiční bretonské nástroje patří *bombard*³¹ a *binioù*³², které jsou často doprovázené bubínky. Například na ně hraje již zmíněná kapela *bagad*. Viceprezident Bagadu Roazhon³³ Vincent uvádí: „*Nemáme mnoho bretonských nástrojů. Pro bretonskou muziku je typický především rytmus, máme hlubokou hudební kulturu. Do níž patří převážně bretonský tanec, těch máme spoustu.*“³⁴

Mezi další typické hudební nástroje patří také keltská harfa, housle a klarinet. Bretonská hudba nemá pouze tradiční formu, ale bretonština se objevuje i v rámci moderní hudby, například ve formě beat-boxu nebo rocku. Mezi takové interprety patří rockový

²⁸ Stará země mých otců

²⁹ BODLORE-PENLAEZ, Mikael, HENRY, Lionel, MARAIS, Pierre-Emmanuel. *Bretagne, les questions qui dérangent*. Fouesnant: Yoran embanner, 2014. s. 68-69.

³⁰ *Culture et traditions Bretagne*. [online] Routard.com. [cit. 3. 2. 2017]. Dostupné z: http://www.routard.com/guide/bretagne/858/culture_et_traditions.htm

³¹ Dechový nástroj s vysokým pištivým tónem, připomínající flétnu

³² Malé bretaňské dudy

³³ Bagad Rennes

³⁴ VINCENT, viceprezident *Bagadu Roazhon*. Osobní rozhovor. Rennes, duben 2015.

zpěvák Brieg Guerveno nebo beat-boxová dvojice zpěváků Krismenn a Alem.³⁵ Na bretonskou hudbu se tanečníci drží za malíčky a často tančí pohromadě v kruhu, ale také v párech či menších skupinkách. Tanců existuje celá řada. Bretonci tancují při mnoha příležitostech, na festivalech, kulturních událostech či na již zmíněných *Fest Noz*. Tanec je společenskou událostí a připojit se může opravdu každý. Výuka tanců je nabízena po celé Bretani.

Obrázek 4. Hudební zkouška Bagadu Roazhon, bombard a binioù (zleva)

Zdroj: Vlastní archiv, Rennes, březen 2015

Při opravdu tradičních událostech je možnost vidět Bretonce tančit v regionálních krojích. Specifickou součástí kroje je čepec, který je pro každou část Bretaně jiný. Na následujícím obrázku je vidět příklad kroje oblasti kolem města Vannes. Celkový počet typů krojů je odhadován na 66.

Obrázek 5: Bretonský tanec v regionálních krojích

Zdroj: Danses bretonnes. Dostupné z: <http://bit.ly/madeja95-2yebGbi>

Kroje se liší kostýmem, účesem nebo odlišnou pokrývkou hlavy. Historicky bylo z kroje patrné, k jaké komunitě, farnosti, sociální vrstvě a geografické oblasti jeho majitel

³⁵ Osobní rozhovory. Rennes, březen-duben 2015.

patří. Kolem roku 1914 začaly být tradiční venkovské kroje nahrazovány městským oblečením.³⁶

Bretonská kuchyně

Bretonská kuchyně je samozřejmě ovlivněna geografickou polohou regionu. Mezi populární pokrmy tak patří celá škála mořských plodů a ryb. Mezi oblíbené bretonské pokrmy patří *crêpes* neboli palačinky. Pro oblast jsou typické především slané palačinky z pohankové mouky nazývané *galettes*, které je možné koupit téměř na každém rohu. V Bretani i ve vedlejším regionu Normandie je oblíbené slané máslo, s kterým se dělá i bretonský karamel. Mezi speciální bretonské dezerty patří *kouign-amann*, jehož název je v bretonštině. Dalším bretonským dezertem je *far breton* nejčastěji se švestkami nebo rozinkami. Populárním nápojem jsou různé druhy *ciderů*³⁷. V Bretani lze koupit i speciální bretonskou kolu nazvanou bretonsky *Breizh Cola*.

Obrázek 6. Bretonská slaná palačinka nazývaná *galette*.

Zdroj: Vlastní archiv, Fougères, březen 2015.

Regionální jazyk gallo

Přestože je bretonština považována za jazyk celého regionu, v Horní Bretani byl tradičně používán také regionální jazyk gallo. Jazyk gallo patří do románské větve jazyků, konkrétněji do jazykové skupiny oïl. Pojmenování *guallo* či *gallou* bylo známo již ve 14. století, a to jako bretonské označení pro cizince, respektive Francouze. Kvůli jeho podobnosti s francouzštinou je tak některými považován za pouhé nářečí francouzštiny. Jazyk má ještě větší existencionální problémy než bretonština. V průběhu francouzských dějin byl, stejně jako bretonština, považován za venkovský zaostalý jazyk. Dnes je mnohými Bretonci považována

³⁶ *Culture et traditions Bretagne*. [online] Routard.com. [cit. 3. 2. 2017]. Dostupné z: http://www.routard.com/guide/bretagne/858/culture_et_traditions.htm

³⁷ Alkoholický jablečný mošt

bretonština jako hlavní regionální jazyk Bretaně a odsunuje tak gallo i z jeho původního regionu.^{38,39,40}

Bretonština

Vývoj bretonského jazyka

Bretonský jazyk, bretonsky *brezhoneg*, patří společně s velštinou a kornštinou do britanské skupiny keltských jazyků. Dolní Bretaň, tedy západní část bretonského poloostrova, je historickou oblastí užívání bretonštiny. Ve východní části Bretaně, nazývané Horní Bretaň, byla bretonština vytlačena z měst francouzštinou již ve středověku. Na venkově ve východní části Bretaně byl tradičně používán románský jazyk gallo. Ve středověku bývala bretonština monolingvním jazykem Dolní Bretaně, v současnosti je již pouze bilingvním jazykem.^{41,42,43}

Od francouzské revoluce byl sdílený jazyk esenciálním elementem národní identity Francie. Unitární centralizovaný stát i jeho obyvatelé se snažili bránit jakýmkoliv potencionálním hrozbám. To zahrnovalo i ochranu čistoty francouzského jazyka od vlivů jiných jazyků, především angličtiny a jejích slov. Tento postoj měl vliv i na přehlížení autochtonních jazyků na francouzském území. Francouzský lingvista Bernard Cerquiglini identifikoval používání 75 rozdílných jazyků na území Francie, kterými se mluvilo společně s francouzštinou v různých francouzských regionech. Často se jedná o jazykovou diglosii, která bývá charakterizována tím, že jeden z jazyků je používán na formální úrovni a druhý v každodenní mluvě. Jedním z případů diglosie bylo po dlouhou dobu používání bretonštiny v Dolní Bretani.^{44,45}

K poklesu mluvčích bretonštiny a také ostatních keltských jazyků docházelo postupně v několika fázích od 19. století. V té době se začala rozpadat přirozená opora jazyka, kterou byla tradiční venkovská a patriarchální společnost. Pokles počtu mluvčích pokračoval i ve 20. století. V průběhu tohoto století došlo k výrazným změnám, které vedly k dominanci francouzštiny. Na počátku 20. století polovina obyvatel Dolní Bretaně stále neuměla mluvit

³⁸ *La langue de la Haute-Bretagne*. [online] L'institu Chubri. [cit. 26. 1. 2017]. Dostupné z: http://www.chubri-galo.bzh/chubri-galo_le-gallo_presentation-gallo_gl.htm

³⁹ *Le gallo, la langue de la Haute-Bretagne*. [online] Bretania.bzh. [cit. 2017-01-26]. Dostupné z: http://www.bretania.bzh/exploitation/Bretania/le-gallo-la-langue-de-la-haute-bretagne.aspx?_lg=fr-FR

⁴⁰ TŘESOHLAVÁ, Anna. *c. d.*, s. 31.

⁴¹ HOUSKOVÁ, Anna; SVATONĚ, Vladimír. *Literatura na hranici jazyků a kultur*. Praha: Betis, 2009. s. 117–118.

⁴² MENDEL, Kerstin. *Regional Languages in France: The Case of Breton*. [online]. [cit. 14. 10. 2016]. Dostupné z: http://vanhise.lss.wisc.edu/ling/files/ling_old_web/iso/wpl/4.1/LSOWP4.1-09-Mendel.pdf

⁴³ BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 17.

⁴⁴ MENDEL, Kerstin. *c. d.*

⁴⁵ BROUDIC, Fañch. *c. d.*, s. 17.

francouzsky, tento jazyk ignorovala. Bretonština byla prostředkem komunikace a znakem identity spíše na venkově. Přesto byli Bretonci označováni za Francouze, tedy Francouze mluvící bretonsky. Kolem první světové války propukla velká změna, kdy se monolingvní Bretonci stali minoritní skupinou v Dolní Bretani. Bretonština si v první polovině 20. století stále držela důležitou roli, avšak francouzština začínala být stále více používaná.^{46,47}

Diglosie převládala v Dolní Bretani po dlouhou dobu. Situaci bretonštiny popisuje informátor Ronan, který je profesorem na univerzitě v Rennes: „*Na začátku 20. století nastal úpadek bretonštiny. Děti ve školách byly trestány. Například dostaly ceduli, kterou si předávaly v průběhu dne ty, kdo někoho slyšely mluvit bretonsky. Dítě, které mělo ten den ceduli poslední, dostalo přes prsty nebo muselo jít do města s posměšnou čepicí s nápisem „mluvím bretonsky“.*“

Druhá markantní transformace nastala od poloviny do konce 20. století. Bretonština zůstávala dominantní ve venkovském prostředí a v rámci rodiny měla stále významnou roli, nicméně mladí rodiče začali na své děti mluvit převážně francouzsky. Používání francouzštiny také značilo vyšší sociální status. Dalších šedesát let docházelo k neustálému snižování počtu mluvčích a také ke snižování užívání bretonštiny v každodenním životě. Po válce se dokázalo v bretonštině vyjádřit 1 100 000 lidí, ale před rokem 2000 již pouze 240 000 osob. V průběhu padesáti let se tak snížil počet mluvčích přibližně o 80 procent. Nejstarší věková kategorie vždy představovala důležitou základnu mluvčích, jedním z faktorů poklesu celkového počtu mluvčích bylo tedy i přirozené úmrtí starší vrstvy obyvatel.⁴⁸

Od poloviny a především od sedmdesátých let byl zaznamenán trend revitalizace jazyka způsobený zájmem znalosti jazyka těch, pro které nebyl mateřštinou. Revitalizaci zapříčinil především narůstající počet městských kulturních organizací a univerzit zabývajících se bretonštinou. Výskyt bretonštiny se tak přesunul z především venkovského prostředí od nejchudších a méně vzdělaných vrstev do měst mezi intelektuály, tedy do značně odlišného geografického a kulturního prostředí. Vznikla tak i nová forma psané bretonštiny, tzv. *neo-bretonština*, lišící se od původních lokálních forem jazyka.⁴⁹

V současnosti je malé procento mluvčích také v Horní Bretani, a to díky migraci Bretonců ze západní části. Ve větších městech, jako je Rennes a Nantes, působí vydavatelství či organizace zabývající se o bretonštinu. Francouzská republika dlouhodobě upřednostňuje koncept státního monolingvismu. Bretonština a gallo byly uznány jako součást francouzského

⁴⁶ BROUDIC, Fañch. *c. d.*, s. 208.

⁴⁷ HOUSKOVÁ, Anna; SVATOŇ, Vladimír. *c. d.*, s. 118-119.

⁴⁸ BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle. Le nouveau sondage de TMO-Régions*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 208.

⁴⁹ HOUSKOVÁ, Anna; SVATOŇ, Vladimír. *c. d.*, s. 118-119.

kulturního dědictví, nicméně to zahrnuje spíše tolerování regionálního používání jazyků.⁵⁰ Pro představu toho, jak v současnosti vypadá psaná bretonština, slouží následující věta: *Ar brezhoneg zo ur yezh eus Europa hag a vev en un endro kevredigezhel diorroet mat.* V překladu věta znamená: *Bretonský jazyk je jedním z evropských jazyků, které přežívají i v rozvinuté společnosti.*⁵¹

Současná situace bretonského jazyka

Bretonština má v současnosti především symbolickou funkci ale i praktickou a politickou formu. Univerzálním jazykem v celém regionu je francouzština. Diglosie v Bretani se v průběhu věků měnila a vyvíjela. Obdobně jako u ostatních keltských jazyků je lingvistický svět bretonštiny omezený a potřebuje tak další, dorozumívací jazyk ke komunikaci s vnějším prostředím, a dokonce i v rámci vlastního území. Tyto jazyky bývají nazývány lingvistickými či geografickými *izoláty*. S tím je spojený i fakt, že keltské jazyky neměly po staletích oficiální status a často byly i vzájemně izolované.⁵²

Problémem bretonštiny je její nejednotnost, jež tkví v odlišném akcentu, slovní zásobě a větné skladbě. Bretonský jazyk má čtyři dialekty. V jižní části departamentu Finistère je užíván dialekt *Cornouaille*, který je nejpoužívanějším dialektem s přibližně 67 000 mluvčími. V severní části departamentu Finistère se mluví dialektem *Léon*, v Côtes-d'Armor je používán dialekt *Trégor* a v Morbihanu *Vannetais*.⁵³

Dialekty nejsou natolik odlišné, aby si jejich mluvčí navzájem nerozuměli. Problémem spočívá spíše v rozdílnosti od původně užívaného jazyka, jenž se předával po generace. Ten se liší od standardizované neboli literární formy bretonského jazyka, který je v současnosti používán v tiskovinách, ve školách, v rádiu či televizi. Standardizovanou formu bretonštiny používá skupina tzv. *neobretonských* mluvčích, která zahrnuje mluvčí, pro něž je bretonština druhým jazykem. Druhou skupinu zahrnují především starší lidé, kteří většinou mluví bretonsky od útlého věku.⁵⁴

Mluvčí se pro bretonštinu či francouzštinu rozhodují dle místa, atmosféry, situace a podmínek rozhovoru. Dále dle předmětu rozhovoru a člověka, s kterým mluví. Záleží na individuálních preferencích v interakci s okolím. Bretonština byla a je nejčastěji používána při

⁵⁰ HOUSKOVÁ, Anna, SVATONĚ, Vladimír. *c. d.*, s. 117–118.

⁵¹ *UN DRA RET EVIT KEMENT YEZH VEV ZO.* [online] Office public de la langue bretonne. [cit. 1. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.brezhoneg.bzh/72-termenadurezh.htm>

⁵² HOUSKOVÁ, Anna, SVATONĚ, Vladimír. *c. d.*, s. 119.

⁵³ BROUDIC, Fañch. *c. d.*, s. 90, 180–189, 122–131.

⁵⁴ ADKINS, Madelaine. *Will the real Breton please stand up? Language revitalization and the problem of authentic language.* [online]. University of Southampton, 2013. [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <https://independent.academia.edu/MadeleineAdkins>

rozhovoru s přáteli, v rodinném kruhu a mezi sousedy, v menší míře pak v pracovním prostředí s kolegy. Pouze malé procento rodičů mluví se svými dětmi bretonsky. Naopak nejméně je používána při administrativních úkonech, v konverzacích s neznámými lidmi, s nadřízenými, učiteli či malými dětmi. Konkrétně například v bankách, ve sportovních klubech a na obecních úřadech.⁵⁵

Demografické rozložení bretonských mluvčích je determinujícím prvkem porozumění situaci jazyka. Celkový počet mluvčích klesá, stejně tak klesá počet mluvčích téměř ve všech věkových kategoriích. V současnosti je 70 procent bretonských mluvčích starších 60 let. Z toho vyplývá, že je bretonština používána především v konverzaci mezi staršími lidmi.⁵⁶

Bretonština ve veřejném životě a v médiích

Situace bretonštiny se postupně zlepšuje a jazyk se začíná dostávat do nových sfér života, jako je vzdělání, média, internet a celkově veřejný život. Snahou je bretonštinu rozvíjet a dostávat na úroveň důležitosti francouzštiny. Informátoři se shodují na tom, že přestože nabídka bretonských medií existuje, je nedostatečná. Většina informátorů by uvítala více možností procvičování a využití regionálního jazyka. Rozšíření bretonštiny na veřejnosti a v médiích by vedlo také ke zlepšení její celkové situace. Na druhou stranu je otázkou, kolik lidí by aktivně využívalo další možnosti používání bretonštiny. Problémem bretonštiny je již zmíněná existence několika dialektů rozdílných od standardizované bretonštiny. Pro rádia a televize je tedy složité, aby jim všichni mluvčí rozuměli. Nicméně většina, konkrétně 70 procent mluvčích, z nichž 31 procent tvoří lidé důchodového věku, nemá problém porozumět standardizované formě jazyka.⁵⁷

V porovnání s ostatními jazyky, jako je francouzština či angličtina, nelze nalézt v bretonštině takové množství časopisů, televizních pořadů, rádiových stanic či internetových stránek. V současném globalizovaném světě hraje důležitou roli internet. Internet by mohl být v budoucnu významným prostředkem k dalšímu rozšiřování bretonštiny. V roce 2014 byla po deseti letech snažení oficiálně uznána, mezinárodní organizací ICANN regulující internet, národní internetová doména *.bzh*. Inspirací byla Katalánie, jež má také vlastní národní doménu *.cat*.⁵⁸

⁵⁵ BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 105-137.

⁵⁶ *La langue bretonne à la croisée des chemins*. [online] Office public de la langue bretonne. [cit. 15. 2. 2017]. Dostupné z: <http://www.fr.brezhoneg.bzh/46-situation-de-la-langue.htm>

⁵⁷ *La langue bretonne à la croisée des chemins*. [online] Office public de la langue bretonne. [cit. 15. 2. 2017]. Dostupné z: <http://www.fr.brezhoneg.bzh/46-situation-de-la-langue.htm>

⁵⁸ BODLORE-PENLAEZ, Mikael, HENRY, Lionel, MARAIS, Pierre-Emmanuel. *Bretagne, les questions qui dérangent*. Fouesnant: Yoran embanner, 2014. s. 67.

V bretonštině existuje kolem 239 webových stránek a přibližně 10 000 článků v internetové encyklopedii. Schopnost číst v bretonštině není automatická pro všechny bretonské mluvčí, nicméně počet mluvčích se schopností číst v bretonštině se zvyšuje. Progres týkající se úrovně schopnosti čtení lze přičíst bilingvním třídám a večerním kurzům. Ještě menší počet bretonských mluvčích je schopen psát v bretonštině. Důvodem neschopnosti číst a psát může být to, že není příliš možností literatury či periodik v bretonštině.⁵⁹

Mezi nejznámější tištěná média patří týdeník *Ya!*⁶⁰. Pro děti vychází měsíčník *Al Liamm* a *Brud Nevez*. Organizace Skol En Emsav vydává již od roku 1980 měsíčník *Bremañ*⁶¹ a periodikum *#brezhoneg*⁶². „*#brezhoneg je určen pro mladé, kteří se učí bretonsky. Jsou tam články, slovíčka jak v bretonštině, tak ve francouzštině. Časopis jsme začali vydávat před rokem, začali si ho objednávat stejní lidé jako Bremañ*“, uvádí ředitel večerní školy Skol En Emsav pro dospělé.

Deník *Le Télégramme* publikuje každý čtvrtek článek v bretonštině, *Ouest-France* nabízí každou neděli rubriku s bretonskými slovíčky. Další týdeníky pak nabízejí jednu stránku v bretonštině. Spokojenost s dostatkem audiovizuálních médií se zvyšuje, v roce 1997 bylo spokojeno s nabízenými programy 44 procent, o deset let později o 10 procent více Bretonců. Přesto by značná část uvítala větší počet vysílání v rádiu a televizi v bretonštině.

V západní části Bretaně vysílá rádio *France Bleu* několikrát v týdnu v bretonštině. V západních departementech je možnost poslechu rádia *Kerne*, které nabízí online vysílání a na jejich stránkách lze nalézt škálu rubrik v bretonštině. Bilingvní vysílání nabízí například rádio *Radio Kreiz Breizh*. V 90. letech vysílala v bretonštině soukromá televize *TV Breizh*, nicméně v současnosti nabízí pouze satelitní vysílání ve francouzštině. *France 3* nabízí přibližně dvě až tři hodiny týdně vysílání v bretonštině.⁶³

Dalším příkladem je bretonsky psaná Wikipedie a Wikisource. O zmíněnou online encyklopedii a knihovnu se stará a překládá skupinka mladých lidí kolem třiceti let. Nadšenci se scházejí každý týden v Rennes, aby překládali a upravovali články v bretonštině. Jeden

Obrázek 7. Časopis *#brezhoneg*

⁵⁹ BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 90, 180–189.

⁶⁰ *Ano* v bretonštině

⁶¹ *Nyni* v bretonštině

⁶² *Bretonština* v bretonštině

⁶³ LE COADIC, Ronan, profesor na Univerzitě de Rennes 2. Osobní rozhovor. Rennes, březen 2015.

z informátorů Nicolas uvedl důvod této dobrovolné činnosti: „*Překládám články na Wikipedii a Wikisource, jelikož mě zajímá bretonská kultura a bretonština je mým koníčkem. Je to sice pracné, ale zajímavé a procvičuji si tak psanou bretonštinu.*“

Obecně lze říct, že nabídka televize, rádia a internetu v bretonštině není využívána v příliš velké míře. Z výzkumu, který byl proveden v roce 2007, vyplynulo, že v celém regionu sleduje 21 procent bretonských mluvčích alespoň jedenkrát měsíčně televizní vysílání v bretonštině. V Dolní Bretani byl tento údaj roven přibližně tři čtvrtinám mluvčích. Rádio poslouchá minimálně jedenkrát měsíčně přibližně 10 procent všech mluvčích, v Dolní Bretani 37 procent mluvčích. Co se týče bretonštiny a internetu, tak téměř polovina mluvčích nemá žádné připojení. Méně než 5 procent mluvčích tak využívá internet k poslechu či čtení bretonštiny.⁶⁴

Nejvíce bretonsky psaných knih je možné sehnat pro děti. Nabídka pro dospělé je mnohem více omezena. Liza, ředitelka školy Diwan uvádí: „*Máme knihy v bretonštině, ale v porovnání s francouzskými se jedná opravdu o zlomek, také je potřeba mít literaturu pro všechny věkové kategorie. Knihy jsou především ve formě kreslených příběhů pro děti. Pro děti je to tedy celkem dobré, došlo ke zlepšení situace i v porovnání se situací před deseti lety. V současnosti působí skupinka lidí vytvářející materiály pro děti.*“

Obrázek 8: Kniha pro děti, výuka ve škole Diwan

Zdroj: Vlastní archiv, Rennes, květen 2015

Francouzština je dominantním jazykem veřejného života po celé Bretani. Snahou aktivistů je dostat bretonský jazyk do většího povědomí lidí, a to podpořením bilingvní komunikace ve veřejném životě a také pomocí rozšiřování bilingvních cedulí. Dvojjazyčné značení zdůrazňuje specifickou a odlišnou regionu, což může kladně podpořit turistický ruch.

⁶⁴ BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 97–104.

V samotných Bretoncích vzbuzuje vícejazyčné značení hrdost a má pro ně silnou symbolickou funkci.

První francouzsko-bretonské cedule se začaly objevovat v 80. letech minulého století, a to na popud bretonských aktivistů. Postupně se začaly bilingvní cedule rozšiřovat na další území Bretaně. Bilingvní značení zahrnuje názvy ulic, měst, informační cedule, dopravní značení, cedule na letištích, nádražích či autobusových zastávkách. Vícejazyčné značení se netýká pouze bretonštiny, ale také dalšího regionálního jazyka gallo.^{65,66}

Bretonština je i součástí krajiny jako takové. Regionální jazyk se stále vyskytuje ve formě toponym, a to v názvech některých měst a míst. V západní části Bretaně lze nalézt mnoho obcí začínající na *Plou-* (nebo další varianty *Plo-*, *Plu-*, *Pleu-...*), což znamená *hlava*. Konkrétním příkladem může být obec Plougastell, což v překladu znamená farní opevnění (*Plou-* + *Kastell*). Mezi další příklady patří místa začínající na *Lann-*, což znamená *posvěcené místo*.

Někteří lidé mají také tradiční bretonská jména či příjmení. Příkladem může být jedna z informátorek, jejíž příjmení je Calloc'h. „*Mé jméno je opravdu bretonské, bretonská jména poznáš od francouzských, například v mém příjmení podle toho apostrofu. Když jsem byla na střední škole, měla jsem s tím pořád problém, například při psaní na počítači. Problémem je také výslovnost, málokdo umí vyslovit mé příjmení správně. Na konci příjmení mám apostrof, ten by se měl vyslovit jako tvrdé „ch“, ale ostatní lidé to vysloví jinak – „Kalok“ nebo „Kaloš“. Nesprávně to vyslovuje i můj bratr, protože ho to nezajímá.*“

Výuka bretonského jazyka

Bilingvní výchova u dětí se často setkává se zakořeněnou představou rodičů, kteří považují výuku malého jazyka za neúčinnou či dokonce zatěžující pro dítě. Avšak nová zjištění ukázala, že naopak děti, které jsou vychovávány bilingvně, mají lepší výsledky ve školní výuce. Dvojazyčná výuka vede k abstraktnějšímu a simultánnímu vnímání světa, rozvíjí intelektuální schopnosti a potenciál. Bilingvismus či multilingvismus je v dnešní době stále více žádaný, umožňuje poskytnutí více informací a vědomostí. Znalost více jazyků například podporuje toleranci vůči jiným kulturám, zlepšuje zvládání nových věcí,

Obrázek 9: Bilingvní cedule při výjezdu z města Rennes

Zdroj: Vlastní archiv, Rennes, květen 2015

⁶⁵ BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 170–173.

⁶⁶ *Signalisation*. [online] Office public de la langue bretonne. [cit. 4. 2. 2017]. Dostupné z: <http://www.fr.brezhoneg.bzh/18-signalisation.htm>

urychluje učení nového či zvyšuje kreativitu. Vícejazyčnost nabízí širší možnosti komunikace i na mezinárodní úrovni. Z finančního hlediska může jedinec získat výhodu při hledání zaměstnání.⁶⁷

Výuka bretonského jazyka je možná především ve větších městech, kde je možné nalézt jak večerní kurzy pro dospělé, tak možnost bilingvní či dobrovolné vyučování pro děti. Na rozdíl od venkova, kde mají nejen děti menší možnost poznat kulturu, porozumět bretonské identitě či navštěvovat bilingvní výuku. Nejznámější z asociací nabízející vzdělání v bretonštině jsou školy Diwan. Diwan vznikl v roce 1977 a měl a stále má velký vliv na rozvoj bretonštiny. V současnosti nabízí 46 škol pro děti od dvou do deseti let, poté šest základních škol pro děti od deseti let a jednu střední školu. Bilingvní výuku nabízejí také privátní katolické školy Dihun a veřejné školy Divyez. V posledních zmíněných školách probíhá výuka, na rozdíl od Diwanu, také ve francouzštině. Na začátku školního roku 2016 dosáhl celkový počet žáků 17 024.^{68, 69} Vysokoškolští studenti mohou vystudovat bretonsko-keltský studijní obor od bakalářského až po doktorandské studium na Université de Rennes 2 nebo v Brestu na Université de Bretagne Occidentale.^{70, 71}

Možnost výuky bretonštiny mají i dospělí, a to především v rámci večerních kurzů nebo měsíčních intenzivních kurzů. Asociace výuky bretonštiny pro dospělé Skol En Emsav sídlí v hlavním městě Rennes. V západní Bretani působí asociace Mervent. Mezi další asociace nabízející výuku bretonštiny pro dospělé patří například Roudour, UCO či Stumdi. V roce 2015 se učilo bretonsky 3656 dospělých v týdenních či intenzivnějších kurzech.⁷² Počet nabídky kurzů v průběhu let mírně vzrůstá, v roce 2013 bylo možné navštěvovat večerní kurzy na 174 místech v Bretani. Ve zbytku Francie je bretonština vyučována na 22 místech a v zahraničí na dalších dvaceti místech, od Toronta až po Sydney.⁷³

Revitalizace bretonského jazyka

Situace bretonštiny je alarmující a hrozí její vymizení. Organizace UNESCO, *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*, zkoumá a monitoruje situaci

⁶⁷ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009, s. 67–71.

⁶⁸ *L'enseignement bilingue en 2011*. [online] Office public de la langue bretonne. [cit. 25. 1. 2017]. Dostupné z: http://www.ofis-bzh.org/fr/services/observatoire/travaux.php?travail_id=83

⁶⁹ *Chiffres clés*. [online] Office public de la langue bretonne. [cit. 25. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.fr.brezhoneg.bzh/5-chiffres-cles.htm>

⁷⁰ LE COADIC, Ronan, profesor na Univerzitě de Rennes 2. Osobní rozhovor. Rennes, březen 2015.

⁷¹ BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle. Le nouveau sondage de TMO-Régions*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 166-167.

⁷² *Chiffres clés*. [online] Office public de la langue bretonne. [cit. 25. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.fr.brezhoneg.bzh/5-chiffres-cles.htm>

⁷³ *L'enseignement aux adultes. Bilan 2013*. [online] Office public de la langue bretonne. [cit. 26. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.roudour.com/Files/16063/141227057543017.pdf>

menšinových jazyků světa. Bretonština je dle organizace UNESCO, považována za vážně ohrožený jazyk.⁷⁴ Otázkou je, zda je ještě čas na její záchranu a jakým způsobem se snažit bretonštinu zachránit. Lingvistická politika nelze uplatnit na všechny regiony stejně a musí být brány v potaz konkrétní specifičnosti daného regionu. Stabilizace počtu bretonských mluvčích není reálná v krátkodobém horizontu. Lingvistický plán by měl podpořit pozitivní smýšlení o bretonském jazyce a minoritě Bretonců jako takové. Prokázat prospěšnost znalosti bretonštiny a podpořit vzdělání v bretonštině.

Mezi pozitivní faktory vývoje na přelomu 20. a 21. století patří rozvoj vzdělávání v bretonštině nebo přijetí lingvisticko-politického plánu. Diglosie v Bretani stále existuje, nicméně je zapotřebí detailněji rozebrat situaci bretonštiny, například v jakých oblastech života je stále používaná. Conseil Regional de Bretagne⁷⁵ přijala první jednotný plán lingvistické politiky v prosinci 2004. Plán oficiálně uznává bretonštinu a gallo za jazyky Bretaně. Plán se zabývá zachováním bretonštiny, snahou stabilizace počtu mluvčích a podporou jazyka v rozmanitých oblastech sociálního života v Bretani. Snaží se umožnit každému Bretonci učit se bretonštinu, poslouchat, mluvit a psát v bretonštině.⁷⁶

V průzkumu provedeném v roce 1997 uvedlo 88 procent respondentů, že jsou pro záchranu bretonštiny. V roce 2001 proběhl průzkum, iniciovaný asociací Buhez⁷⁷, který se zabýval zájmem o mluvení bretonsky. 41 procent respondentů uvedlo, že je bretonština užitečná, pouze 2 procenta uvedla, že je nezbytná. Nutností je přistoupit na rozsáhlý program ochrany bretonského jazyka. Důležitou součástí je přesvědčit více generací o tom, proč je důležité učit se bretonsky. Sociolingvisté vnímají problematiku použití menšinových jazyků z více úhlů. Důležitou součástí zkoumání situace jazyka je například měření jeho vitality, zda dochází k jeho zastarávání, kolik je mluvčích jazyka, jaká je frekvence používání jazyka, a to v rozdílných kontextech života jedince.⁷⁸

Prognóza budoucího vývoje bretonské identity a bretonštiny

Přestože se politika francouzského státu snažila bretonskou identitu popírat, tak se specifická identita v Bretani stále udržela. Bretonština je důležitou součástí bretonské identity, nicméně značná část Bretonců keltský jazyk již neovládá. Bretonci si ale přejí, aby zůstal

⁷⁴ UNESCO *Atlas of the World's Languages in Danger*. [online] UNESCO. [cit. 14. 10. 2016]. Dostupné z: <http://www.unesco.org/languages-atlas/en/atlasmap/language-id-336.html>

⁷⁵ Regionální rada Bretaně

⁷⁶ *Une politique linguistique pour la Bretagne*. [online] Région Bretagne. [cit. 28. 2. 2017]. Dostupné z: http://www.bretagne.bzh/upload/docs/application/pdf/2012-04/rapport_dactualisation_de_la_politique_linguistique_2012.pdf

⁷⁷ Asociace sdružující muzea a skanzeny v Bretani

⁷⁸ BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 149–160.

jazyk uchován a zcela nevytizel. Esenciálním prvkem bretonské identity je především pocit příslušnosti a sounáležitosti s bretonským národem, který pravděpodobně přetrvá i do budoucna. Budoucí vývoj je sice nejistý, ale v současnosti se o bretonskou identitu zajímá i více mladých lidí, než tomu bylo v minulosti, kdy byla více upřednostňována francouzská identita. Ohroženým prvkem identity je především bretonština, jejíž budoucnost je značně nejistá.

Mluvčích bretonského jazyka celkově ubývá, jelikož mnoho z nich patří do starší věkové kategorie. Každoročně zemře okolo 5 000 mluvčích. Počet lidí, kteří se učí bretonsky, se počtu zemřelých nevyrovná. Generační transmise byla přerušena už před dvěma generacemi. Stabilizace počtu mluvčích tak není v krátkodobém horizontu možná a bude těžké docílit stabilizace i v budoucnu. Mladší generace se začíná více zajímat o bretonskou kulturu, to se zlepšilo v porovnání s dřívějším. I více dětí se začíná učit bretonsky. Informátoři, kterým bylo do třiceti let, uváděli, že by bylo divné se v tomto věku začít učit bretonsky. Sice bretonštinu podporují, ale raději se učí jiný, mezinárodní jazyk, například angličtinu.⁷⁹

Mírný nárůst počtu mluvčích byl zaznamenán ve věkové kategorii 15–19 let, v níž bylo zastoupeno 1 procento mluvčích v roce 1997, a o deset let později se procentuální podíl zvýšil na 4 procenta. Přestože se nejedná o významný nárůst, je nárůst nejmladší věkové kategorie důležitý. Ve všech ostatních kategoriích počet mluvčích klesá. Pro nové mluvčí je bretonština druhým jazykem, nejčastěji naučeným v rámci vzdělávacích institucí. Nicméně otázkou je úroveň bretonštiny žáků a také to, jak dlouho budou bretonsky umět.⁸⁰

Pro zachování bretonštiny je drtivá většina všech Bretonců. Více než polovina z nich věří v její zachování. Mezi důvody uchování bretonštiny patří to, že je součástí kulturního dědictví a bretonské kultury. Bretonština poukazuje na původ Bretonců a jejich tradice, které jsou spojeny s identitou a hrdostí národa. Proti těmto postojům se staví argumenty, které nepodporují zachování bretonštiny. Bretonský jazyk není pro současný život v Dolní Bretani nepostradatelný. Mezi další argumenty patří neúčinnost jazyka, s tím je spojené tvrzení, že se jedná o mrtvý jazyk, jenž je jazykem minulosti a nemá budoucnost. Bretonštinou se mluví stále méně a méně. Zájem mladých o bretonštinu je stále nedostatečný. Dalším argumentem je také možnost učit se jiný, důležitější a více používaný jazyk, což je v dnešním

⁷⁹ LE COADIC, Ronan, profesor na Univerzitě de Rennes 2. Osobní rozhovor. Rennes, březen 2015.

⁸⁰ *L'enseignement bilingue en 2011*. [online]. Office public de la langue bretonne. [cit. 28. 2. 2017]. Dostupné z: http://www.ofis-bzh.org/fr/services/observatoire/travaux.php?travail_id=83

globalizovaném světě důležité. Ty, kteří bretonsky neumí, odrazuje složitost jazyka a také různé dialekty.⁸¹

Závěr

Postavení Bretaně a Bretonců v rámci Francouzské republiky bylo často značně podřadné a přehlížené. Unitární centralizovaná Francie se snažila vystupovat jako národní stát na celém svém území, a tak docházelo ke snahám asimilace bretonské menšiny.

V 19. století přišla společně s romantismem snaha zachovat a oživit bretonskou identitu. V průběhu 19. století byli Bretonci národnostně uvědoměli. Během 20. století docházelo k potlačování bretonské identity, což bylo způsobeno politikou francouzského státu. I samotní Bretonci začali vlastní identitu považovat za překážku svého osobního rozvoje. Bretonská identita byla vnímána jako zaostalá a udržovala se především ve venkovském prostředí. Naopak francouzská identita představovala modernitu a osvobození v podobě života ve městě. V minulém století byla tedy upřednostňována spíše francouzská identita, nicméně od 70. let se začal zvyšovat zájem o bretonskou identitu a bretonštinu prostřednictvím revitalizačních hnutí.

Přehlížení regionálních jazyků a od počátku 20. století i represe ze strany Francie přispěly i k úbytku počtu mluvčích bretonštiny. V první polovině 20. století si bretonština udržovala významnou roli, nicméně francouzština se stávala stále více používanou. Další markantní transformace nastala od poloviny 20. století. Dle výzkumu z poválečného období dokázalo bretonštinu používat 1 100 000 obyvatel Dolní Bretaně. Během následujících šedesáti let se počet mluvčích snížil o více než 80 procent, v současnosti je bretonština jazykem s přibližně 200 000 mluvčími. Během druhé poloviny 20. století došlo k přerušení mezigenerační transmise bretonštiny. V rámci rodiny měla bretonština stále významnou roli, nicméně mladí rodiče začali na své děti mluvit převážně francouzsky. Francouzština začala být považována za vznešenější a honosnější prostředek komunikace a za jazyk vhodnější pro vzdělání. Použití francouzštiny značilo vyšší sociální status.

V současnosti si Bretonci udržují určitou resistenci a vlastní identitu spojenou s charakteristickými regionálními kulturními rysy. Bretonská identita je spojena se specifickou historií regionu, geografickým vymezením a také s keltskými kořeny. Napříč regionem vznikly organizace, které nabízejí vyučování v bretonštině jak pro děti, tak pro dospělé. Nejvýznamnější asociací nabízející bretonskou výuku pro děti jsou školy Diwan. Mnoho dalších organizací se zabývá podporou regionální kultury, zahrnující například tanec

⁸¹ BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 149–160.

či hudbu. O bretonskou identitu se začínají více zajímat i mladí lidé. Esenciálním prvkem bretonské identity je především pocit sounáležitosti a příslušnosti k bretonskému národu.

I když v současnosti většina Bretonců bretonštinu neovládá, tak ji považují za důležitou součást vlastní identity. Přestože v posledních šedesáti letech došlo k výraznému úbytku mluvčích, nepředpokládá se, že bretonština vymizí úplně. Stále je používaným jazykem, i když spíše příležitostně. Francouzština se stala dominantním jazykem ve všech sférách života Bretonců. Přestože nových mluvčích pomalu přibývá, problém tkví v tom, že většina mluvčích patří do starší věkové kategorie. Z výzkumu z roku 2007 vyplynulo, že 70 procent bretonských mluvčích bylo starších šedesáti let. V roce 2006 navštěvovalo síť bilingvních vzdělávacích institucí přibližně 11 000 žáků, v roce 2016 se počet žáků zvýšil na 17 024. Kurzy bretonštiny v roce 2006 navštěvovalo 3 656 lidí. I přes nárůst počtu žáků a lidí, kteří se začínají učit bretonsky, se tento přírůstek nevyrovná počtu zemřelých mluvčích. Důvodem je také přerušení generační transmise v druhé polovině 20. století. V krátkodobém horizontu se nepředpokládá, že by došlo ke stabilizaci počtu mluvčích.

Seznam použitých zdrojů

- About us*. [online] The Network to Promote Linguistic Diversity (NPLD). [cit. 26. 1. 2017].
Dostupné z: <http://www.npld.eu/about-us/>
- ADKINS, Madelaine. *Will the real Breton please stand up? Language revitalization and the problem of authentic language*. [online]. University of Southampton, 2013. [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <https://independent.academia.edu/MadeleineAdkins>
DOI: <https://doi.org/10.1515/ijsl-2013-0044>
- BODLORE-PENLAEZ, Mikael, HENRY, Lionel, MARAIS, Pierre-Emmanuel. *Bretagne, les questions qui dérangent*. Fouesnant: Yoran embanner, 2014. s. 109. ISBN 918-2-916579-78-8.
- Brittany and its history*. [online] Région Bretagne. [cit. 20. 2. 2017]. Dostupné z: http://www.bretagne.bzh/jcms/prod_189639/fr/brittany-and-its-history
- BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle. Le nouveau sondage de TMO-Régions*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 208. ISBN 978-2-911210-91-3.
- CREPAZ, Katharina. *The Impact of Europeanization on Minority Communities in "Old" Member States: Italy and France*. [online]. University of Innsbruck, 2014. [cit. 15. 2. 2017]. Dostupné z: <http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2014/Crepaz.pdf>
- Culture et traditions Bretagne*. [online] Routard.com. [cit. 3. 2. 2017]. Dostupné z: http://www.routard.com/guide/bretagne/858/culture_et_traditions.htm
- FORTIER, David H. *Chapter 3, Breton Nationalism and Modern France: The Permanent Revolution*. [online]. Amherst: University of Massachusetts, 2008. [cit. 28. 10. 2016]. Dostupné z: http://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=anthro_res_pt9
- GEMIE, Sharif. *Brittany, 1750-1950, The Invisible Nation*. Cardiff: University of Wales Press, 2007. ISBN 978-0-7083-2002-0.
- HOUSKOVÁ, Anna, SVATONĚ, Vladimír. *Literatura na hranici jazyků a kultur*. Praha: Betis, 2009. ISBN 978-80-7308-284-0.
- Chiffres clés*. [online] Office public de la langue bretonne. [cit. 25. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.fr.brezhoneg.bzh/5-chiffres-cles.htm>
- L'enseignement aux adultes. Bilan 2013*. [online] Office public de la langue bretonne. [cit. 26. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.roudour.com/Files/16063/141227057543017.pdf>
- La langue bretonne à la croisée des chemins*. [online] Office public de la langue bretonne. [cit. 15. 2. 2017]. Dostupné z: <http://www.fr.brezhoneg.bzh/46-situation-de-la-langue.htm>
- La langue de la Haute-Bretagne*. [online] L'institu Chubri. [cit. 26. 1. 2017]. Dostupné z: http://www.chubri-galo.bzh/chubri-galo_le-gallo_presentation-gallo_gl.htm
- LE COADIC, Ronan. *L'identité bretonne, situation et perspectives*, In: Élégœt, Fañch (éd.). *Bretagne: Tud ha Bro*, 2002. Dostupné z: <http://hal.univ-brest.fr/hal-00498513>
- LE COADIC, Ronan. *Tout est bon dans le Breton*. Ethnologie française, Presses Universitaires de France, 2012. Dostupné z: <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-00731788>
- Le gallo, la langue de la Haute-Bretagne*. [online] bretania.bzh. [cit. 26. 1. 2017]. Dostupné z: http://www.bretania.bzh/exploitation/Bretania/le-gallo-la-langue-de-la-haute-bretagne.aspx?_lg=fr-FR
- L'enseignement bilingue en 2011*. [online]. Office public de la langue bretonne. [cit. 25. 1. 2017]. Dostupné z: http://www.ofis-bzh.org/fr/services/observatoire/travaux.php?travail_id=83

- Les langues de bretagne au quotidien*. [online] Région Bretagne. [cit. 26. 1. 2017]. Dostupné z: http://www.bretagne.bzh/jcms/c_13437/fr/breton-et-gallo-au-quotidien
- MENDEL, Kerstin. *Regional Languages in France: The Case of Breton*. [online]. [cit. 14. 10. 2016]. Dostupné z: http://vanhise.lss.wisc.edu/ling/files/ling_old_web/lso/wpl/4.1/LSOWP4.1-09-Mendel.pdf
- Signalisation*. [online] Office public de la langue bretonne. [cit. 4. 2. 2017]. Dostupné z: <http://www.fr.brezhoneg.bzh/18-signalisation.htm>
- ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-86429-83-0.
- The race map*. [online] Ar Redadeg. [cit. 3. 2. 2017]. Dostupné z: <http://www.ar-redadeg.bzh/en/blog/article/the-race-map>
- TŘESOHLAVÁ, Anna. *Revitalizace bretonštiny (vztah jazyka a identity u nové generace bretonsky mluvících)*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2011. Vedoucí diplomové práce Prof. PhDr. Leoš Šatava, CSc.
- UN DRA RET EVIT KEMENT YEZH VEV ZO*. [online] Office public de la langue bretonne. [cit. 1. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.brezhoneg.bzh/72-terminadurezh.htm>
- Une politique linguistique pour la Bretagne*. [online] Région Bretagne. [cit. 28. 2. 2017]. Dostupné z: http://www.bretagne.bzh/upload/docs/application/pdf/2012-04/rapport_dactualisation_de_la_politique_linguistique_2012.pdf
- UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger. [online] UNESCO. [cit. 14. 10. 2016]. Dostupné z: <http://www.unesco.org/languages-atlas/en/atlasmap/language-id-336.html>